

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Кафедра теорії та історії держави і права



*Теорія держави і права*

РОБОЧА ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Галузь знань 0302– Міжнародні відносини

Підготовки БАКАЛАВР

6.030204 – міжнародна інформація

Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія держави і права» для студентів  
напряму підготовки 6.030204 – міжнародна інформація– 1 жовтня 2015 року. – с. 36

Розробник: Коренга Ю. В., старший викладач кафедри теорії та історії держави і  
права;



Рецензент:

Яцишин М. М. – завідувач кафедри теорії та історії держави і права, доктор  
юридичних наук, професор.



Робоча програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри теорії  
та історії держави і права

Протокол № 1 від 26 серпня 2015 року.

Завідувач кафедри:



М. М. Яцишин

Робоча програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією  
юридичного факультету

Протокол № 1 від 19 вересня 2015 року.

Голова науково-методичної комісії факультету



А. П. Гусак

Робоча програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою  
університету.

Протокол № 2 від «21» 10 2015р.

# 1. ОПИС НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА»

Опис навчального курсу

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
<i>Кількість кредитів: 2</i> <i>Модулів: 2</i> <i>Змістовних модулів: 2</i> <i>Загальна кількість годин: 72</i> <i>Тижневих годин</i> <i>Аудиторних: 4</i> <i>Консультацій: 4</i> <i>Самостійної роботи: 6</i>	<i>Шифр і назва галузі знань: 0302-міжнародні відносини</i> <i>Напрямок: 6.030204 – міжнародна інформація</i> <i>Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр</i>	<i>Нормативна</i> <i>Рік підготовки: 2</i> <i>Семестр: 4</i> <i>Лекції: 20 год.</i> <i>Практичні: 14 год.</i> <i>Самостійна робота: 20 год.</i> <i>Консультації: 16 год.</i> <i>Форма контролю: екзамен</i>

## 1.1. Анотація програми навчальної дисципліни « Теорія держави і права »

Теорія держави і права є фундаментальною наукою, яка має методологічне значення для всіх галузей знань про державу і право та базовою навчальною дисципліною для підготовки фахівців за спеціальністю 6. 030204 “Міжнародна інформація”.

Вивчення студентам даної навчальної дисципліни закладає теоретичні підвалини для подальшого вивчення галузевих юридичних наук, формує навички аналізу державно-правових явищ.

Навчальна дисципліна спрямована на формування цілісного розуміння основних закономірностей виникнення, розвитку і функціонування держави і права та оволодіння понятійним апаратом теорії держави і права.

## 2. Мета навчальної дисципліни:

Формування теоретичних знань та вироблення навичок, щодо практичного застосування норм права, формування у студентів високої правосвідомості та підвищення правової культури, вироблення навичок необхідних для аналізу правових норм та їх застосування на практиці, а також недопущення правового нігілізму.

### 2.1. Завдання навчальної дисципліни:

Серед завдань викладання даної навчальної дисципліни визначені як основні:

- ознайомлення студентів з предметом, функціями та методологією теорії держави і права;

- вивчення системи загальнотеоретичних понять теорії держави і права, що складають підґрунтя для галузевих юридичних наук;
- формування навиків дослідження закономірностей виникнення розвитку і функціонування держави і права;
- ознайомлення з методикою застосування вивченого понятійного апарату в професійній діяльності в різних сферах суспільного життя;
- формування у майбутніх фахівців належного рівня правосвідомості і правової культури.

Викладання дисципліни здійснюється на основі читання курсу лекцій та проведення практичних занять (переважно у формі дискусії), групових та індивідуальних консультацій. Особливе значення в процесі вивчення курсу і закріплення знань відіграє самостійна робота студентів у вивченні нормативних документів, Конвенцій, основної та додаткової літератури. а також різні види контролю за рівнем засвоєння студентами навчального матеріалу. Зазначені види занять розроблені у відповідності до положень Болонської декларації.

Форми поточного контролю – усне опитування на практичних заняттях, тестові завдання, самостійна робота, ІНДЗ, співбесіди на консультаціях,

### **3. ПРОГРАМА НАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Вивчаючи дисципліну «Теорія держави і права», студент має ознайомитися з програмою дисципліни, її структурою, змістом і обсягом кожного змістового модуля, формами та методами навчання, з усіма видами і методами контролю, знань, методикою їх оцінювання.

Тематичний план дисципліни «Теорія держави і права» складається з двох змістових модулів, які логічно пов'язані між собою.

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1**

### **ОСНОВИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ**

#### *Тема 1. Загальна характеристика теорії держави і права*

Поняття науки і її класифікація. Держава і право як об'єкти соціально-наукового пізнання. Зв'язок загальної теорії держави і права з філософією, політологією, історією, соціологією, політекономією тощо. Поняття та структура юридичної науки. Місце теорії держави і права в системі юридичних наук. Предмет загальної теорії держави і права – загальні закономірності виникнення, розвитку, функціонування держави і права. Зміст і структура загальної теорії держави і права.

Загальнолюдські та національні цінності в науці теорії держави і права. Еволюція загальної теорії держави і права як гуманітарної, філософської та політичної науки. Соціальна цінність загальної теорії держави і права та її функції.

Загальнонаукові методи пізнання державно-правових явищ: діалектичний та метафізичний, матеріалістичний та ідеалістичний. Прикладні наукові методи пізнання держави і права: історичний, соціологічний, системно-структурний, функціональний, прикладні соціологічні методи, статистичні методи, догматичний метод тощо.

#### *Тема 2. Походження держави, поняття, суть, соціальне призначення і типи держави*

Первісно-суспільний устрій, родоплемінна організація суспільства. Поняття та види соціальної влади. Влада як атрибут організованого існування людей. Політична влада та її еволюція.

Загальне поняття держави та її історична еволюція. Обов'язкові та супутні ознаки держави, які відрізняють її від інших аналогічних явищ (родового та громадянського суспільств, політичних партій, церкви та релігійних організацій, колоній та напівколоній тощо).

Державні символи: герб, прапор, гімн. Визнання держави. Суть держави. Загальнолюдські, кланові та національні інтереси і потреби в суті держави. Соціальне призначення та соціальна цінність держави. Співвідношення суті, завдань та соціального призначення держави, еволюція поглядів у світовій та вітчизняній науці.

Поняття типу та типології держави. Основні критерії виділення типів держави: економічний, політичний, міжнародний, формаційний, цивілізаційний, релігійний, моральний тощо. Типи та види держав. Розвиток й заміна історичних типів та видів держави.

### *Тема 3. Форми держави: форми державного правління, державного устрою, політичний режим.*

Поняття форми держави та її складові елементи. Співвідношення типу, змісту і форми держави. Загально-історичне і національне у формі держави. Форми державного правління. Критерії виділення форм державного правління.

Поняття монархії, її основні ознаки, види та загальна характеристика монархій: абсолютна монархія, деспотична монархія, теократична монархія, дуалістична монархія, обмежена монархія, конституційна монархія.

Поняття республіки, її основні ознаки, види та загальна характеристика республік. Форма державного правління в Україні згідно з новою Конституцією України.

Поняття форми державного устрою. Форма державного устрою в Україні згідно з новою Конституцією.

Поняття державного політичного режиму. Основні види державних режимів. Поняття демократії та демократичних режимів: демократично-консервативний, демократично-ліберальний, демократично-радикальний та інші. Антидемократичні режими: деспотичний, охлократичний, фашистський, тоталітарний, диктаторський, військово-диктаторський, вождізм, расистський, націоналістичний, тощо. Стан та перспективи розвитку державного політичного режиму в Україні.

### *Тема 4. Функції держави, державний апарат та механізм держави.*

Поняття та зміст функцій держави. Співвідношення завдань, суті, цілей та соціального призначення держави з її функціями. Загальнолюдські, національні та класові цінності у функціях держави.

Критерії класифікації функцій держави: за принципом розподілу влади, за сферами діяльності, за типом держави, за формою держави. Основні та другорядні функції держави.

Характеристика внутрішніх функцій держави в економічній, політичній та гуманітарній сферах. Історія та еволюція розвитку внутрішніх функцій держави. Характеристика зовнішніх функцій держави в залежності від сфери діяльності: економічної, політичної, гуманітарної, тощо. Особливості функцій сучасної Української держави.

Поняття механізму держави. Співвідношення понять “механізм держави” та “державний апарат”. Поняття органу держави та його характеристика як зовнішньої ланки механізму держави. Система державних органів та інші державні організації.

Вплив форми держави на механізм держави. Принцип розподілу влади та його вплив на механізм держави. Стан та перспективи розвитку сучасної Української держави.

## ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

### ОСНОВИ ТЕОРІЇ ПРАВА

*Тема 5. Виникнення права, як соціально-історичного явища. Поняття та визначення права. Концепції права. Поняття, стадії та види правотворчості.*

Виникнення державно-правових норм. Технічні та соціальні норми. Поняття соціальної норми. Види соціальних норм їх суть та загальна характеристика. Моральні, релігійні, правові, політичні, естетичні, корпоративні норми, норми політичних партій та громадських організацій, міжнародно-правові норми, звичаї та традиції тощо.

Причини та філософські засади різних підходів до розуміння суті, визначення та вивчення права. Найвідоміші концепції права та їх суть: теорія природного та відродженого природного права, юридичний позитивізм, соціологічна юриспруденція, психологічна концепція права тощо.

Поняття правотворчості. Види правотворчості в Україні: законодавчий процес, підзаконний правотворчий процес. Принципи та форми правотворчої діяльності. Джерела правотворчості: державна влада, загальнонародні референдуми, правова теорія (доктрина та концепція), економічні, політичні та інші соціальні відносини, соціальні норми, історичні пам'ятки права, юридична практика тощо.

*Тема 6. Норма права поняття, види, структура.*

Поняття, ознаки та визначення норми права. Норма права – зразок поведінки суб'єктів правовідносин у певній ситуації. Відмінність норм права від індивідуальних нормативно-правових актів, розпоряджень, наказів. Структура норми права: гіпотеза, диспозиція, санкція. Види гіпотез, диспозицій та санкцій правових норм. Форми викладення правових норм у нормативно-правових актах. Структура статей нормативно-правових актів.

Види та класифікація норм права. Реалізація правових норм.

*Тема 7. Система права та система законодавства.*

Поняття системи права. Структура системи права: принципи права, норми права, правові інститути, галузі права, блоки галузей права.

Публічне та приватне право. Матеріальне та процесуальне право. Система права: об'єкт, предмет, методи. Правове регулювання. Загальна характеристика галузей права. Поняття “законодавство”. Співвідношення системи права та системи законодавства.

Поняття “систематизація законодавства”. Види систематизації законодавства: консолідація, інкорпорація, кодифікація, звід законів.

*Тема 8. Поняття, види, структура та зміст правовідносин*

Поняття правовідносин, як категорії права. Ознаки та визначення правовідносин. Співвідношення права, правових норм та правовідносин. Види правовідносин.

Структура правовідносин: суб'єкт, об'єкт та зміст. Суб'єкти правовідносин: фізичні та юридичні особи. Поняття юридичної особи. Поняття юридичної особи. Поняття правосуб'єктності: правоздатність та дієздатність громадян та юридичних осіб.

Об'єкти правовідносин: поняття, види та характеристика. Зміст правовідносин: суб'єктивне та суб'єктивний юридичний обов'язок.

Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин. Юридичні факти: поняття, особливості та класифікація. Фактичний склад правовідносин.

*Тема 9. Форми реалізації права. Правомірна поведінка, поняття, види та характеристика. Поняття і види правопорушень та юридичної відповідальності*

Поняття реалізації норм права. Форми реалізації права: дотримання, виконання, використання та застосування. Суб'єкти реалізації норм права. Застосування правових норм – особлива форма реалізації права. Механізм та стадії застосування правових норм. Вимоги застосування правових норм: законність, обґрунтованість, доцільність, справедливість, істинність, гуманізм тощо. Індивідуально-правові акти застосування правових норм. Взаємозв'язок форм реалізації права та правомірної поведінки особи.

Поняття правомірної поведінки особи. Види правомірної поведінки особи: маргінальна, конформістська, звичаєва, стереотипна та соціально-активна.

Поняття, ознаки та визначення юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності. Підстави юридичної відповідальності: склад правопорушення, суб'єкт, об'єкт, наявність законодавства.

#### **4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ (для спеціальності: «Міжнародна інформація», 20 год.)**

### **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ОСНОВИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ**

*Лекція 1-2. Загальна характеристика теорії держави і права*

1. Теорія держави та права як наука та її предмет.
2. Методологія теорії держави та права.
3. Функції теорії держави та права.
4. Теорія держави і права в системі юридичних наук та її співвідношення з іншими гуманітарними науками.

*Лекція 3. Походження держави, поняття, суть, соціальне призначення і типи держави*

1. Влада при первіснообщинному ладі. Характеристика соціальних норм первісного суспільства. Перехід до правових норм, закономірності виникнення права.
2. Причини та форми виникнення держави у різних народів.
3. Загальна характеристика основних теорій держави та права.
4. Типологія держави: формаційний і цивілізаційний підходи та їхні сучасні оцінки.

*Лекція 4. Форми держави: форми державного правління, державного устрою, політичний режим.*

1. Поняття форми держави.
2. Форма державного правління.
3. Форма державного устрою.
4. Політичний режим.

*Лекція 5. Функції держави, державний апарат та механізм держави.*

1. Співвідношення понять механізм і апарат держави. Органи держави як складові частини його апарата.
2. Основні принципи діяльності державного апарату. Апарат української держави в сучасних умовах.
3. Поняття та зміст функцій держави, їх класифікація. Зміст і еволюція функцій української держави в сучасних умовах.

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2**

### **ОСНОВИ ТЕОРІЇ ПРАВА**

*Лекція 6-7. Виникнення права, як соціально-історичного явища. Поняття та визначення права. Концепції права. Поняття, стадії та види правотворчості.*

1. Основні причини виникнення теорій або концепцій права.
2. Суть права та його загально-соціальні та соціально-юридичні функції.
3. Поняття та визначення принципів права.
4. Основні концепції права.
5. Поняття правотворчості.
6. Принципи та форми правотворчої діяльності.

*Лекція 8. Система права та система законодавства.*

1. Поняття системи права.
2. Критерії класифікації права на галузі та інститути.
3. Характеристика галузей права України.
4. Система права та система законодавства.
5. Поняття та види систематизації законодавства.

*Лекція 9. Поняття, види, структура та зміст правовідносин*

1. Зміст правового відношення. Суб'єктивне право та обов'язок.
2. Суб'єкт права. Поняття правосуб'єктності.
3. Класифікація суб'єктів права. Фізичні та юридичні особи.



4. Обставини виникнення правових відносин. Юридичні факти.
5. Класифікація правових відносин.

*Лекція 10. Форми реалізації права. Правомірна поведінка, поняття, види та характеристика. Поняття і види правопорушень та юридичної відповідальності*

1. Форми безпосередньої реалізації права. Застосування права: поняття, функції.
2. Стадії правозастосовчого процесу.
3. Правозастосовчий акт: поняття, види.
4. Поняття та види правопорушення.
5. Поняття, ознаки, види та форми юридичної відповідальності.

## **5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ (для спеціальності: «Міжнародна інформація», (14 год.)**

### **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1**

#### Практичне заняття № 1 (2 год)

*Тема. Загальна характеристика теорії держави і права. Походження держави, поняття, суть, соціальне призначення і типи держави*

*Мета:* перевірити, поглибити, систематизувати та закріпити знання студентів; оцінити навчальні досягнення студентів.

*Основні поняття і терміни:* Поняття науки і її класифікація. Держава і право як об'єкти соціально-наукового пізнання. Зв'язок загальної теорії держави і права з філософією, політологією, історією, соціологією, політекономією тощо. Поняття та структура юридичної науки. Місце теорії держави і права в системі юридичних наук. Предмет загальної теорії держави і права – загальні закономірності виникнення, розвитку, функціонування держави і права. Зміст і структура загальної теорії держави і права.

*1. Термінологічна розминка.*

*2. Питання для обговорення:*

1. Держава і право як об'єкт і предмет вивчення юридичною наукою.
2. Предмет, зміст і структура загальної теорії держави і права.
3. Основні завдання і функції загальної теорії держави і права.
4. Основні теорії або концепції про походження держави, їх переваги і недоліки: теологічна теорія, договірна, патріархальна, патримоніальна, теорія завоювання (насильства), марксистська, органічна, космічна та інші.
5. Основні підходи до визначення поняття держави.
6. Основні ознаки держави як соціально-політичного явища:
7. Поняття сутності держави як соціально-політичного явища.

8. Типологія держав. Формаційний і цивілізаційний підходи до типології держави.

### *3. Самостійна робота студентів*

#### *3.1. Тематика реферативних повідомлень:*

1. Поняття та система юридичної науки.
2. Функції юридичної науки, її завдання на сучасному етапі державно-правової розбудови України.
3. Предмет загальної теорії держави і права, її співвідношення з іншими суспільними науками.
4. Методи (методологія) пізнання держави і права.
5. Місце теорії держави і права в системі юридичних наук.

Тестові завдання:

1. Назвіть теорію, яка пов'язує виникнення держави із суспільною еволюцією: від сім'ї (родини) до громади і до держави: 1) теологічна; 2) патріархальна; 3) договірна; 4) гідравлічна
2. Назвіть теорію, яка причиною виникнення держави називає божественну волю: 1) теологічна; 2) патріархальна; 3) договірна; 4) гідравлічна
3. Назвіть теорію, що пов'язує походження держави із необхідністю організації іригаційних робіт: 1) теологічна; 2) патріархальна; 3) договірна; 4) гідравлічна
4. Назвіть теорію, що пов'язує походження держави із результатом суспільної угоди людей: 1) теологічна; 2) патріархальна; 3) договірна; 4) гідравлічна
5. Назвіть теорію, що пов'язує походження держави із результатом завоювання певних територій: 1) соціально-економічна; 2) насильницька; 3) психологічна; 4) органічна.
6. Назвіть теорію, що пов'язує походження держави із результатом появи приватної власності, виникнення майнової нерівності, поділу суспільства на класи: 1) соціально-економічна; 2) насильницька; 3) психологічна; 4) органічна.
7. Назвіть теорію, що пояснює походження держави із особливостей психіки людини, усвідомлення людьми необхідності певних моделей поведінки: 1) соціально-економічна; 2) насильницька; 3) психологічна; 4) органічна.
8. Назвіть теорію, що пояснює походження держави із закономірностей розвитку природи: 1) соціально-економічна; 2) насильницька; 3) психологічна; 4) органічна.
9. У відповідях під якими номерами правильно названі причини утворення первісних держав: 1) розвиток засобів масової інформації; 2) поділ суспільства на соціальні групи з відмінними інтересами; 3) поява комп'ютерів; 4) необхідність вирішення загальних для суспільства справ.
10. У відповідях під якими номерами правильно названі причини утворення первісних держав: 1) розвиток засобів масової інформації; 2) захист своєї соціальної організації від нападу; 3) поява комп'ютерів; 4) завоювання інших народів та територій.
12. Організація політичної влади у суспільстві, яка забезпечує його цілісність, функціонування та розвиток шляхом управління та координації інтересів різних соціальних груп: 1) механізм держави; 2) держава; 3) громадянське суспільство; 4) демократія.

13. У відповідях під якими номерами правильно вказані ознаки держави: 1) рівність членів суспільства; 2) поширення влади на людей, що проживають на належній державі території; 3) самоврядування; 4) суверенітет.
14. У відповідях під якими номерами правильно вказані типи держав за устроєм: 1) економічна; 2) федеративна; 3) політична; 4) унітарна.
15. У відповідях під якими номерами правильно вказані типи держав за формою правління: 1) економічна; 2) республіка; 3) політична; 4) монархія.
16. У відповідях під якими номерами правильно вказані типи держав за політичним режимом: 1) економічна; 2) демократична; 3) політична; 4) авторитарна.

*Рекомендована література до теми:*

1. Васильев А.М. Правовые категории. – М., 1976.
2. Венгеров А.Б. Теория государства и права. - М. Юрист, 1995.
3. Глебов А.П. Новое поколение учебников по теории гос. и права. //Гос. и право. – 1997, №4. - С. 63-67.
4. Жуков В.Н. Место теории государства и права, философии права и истории политических и правовых учений в системе высшего юридического образования.../ Государство и право. 2000, № 12.
5. Каленский В.Г. Государство как объект социологического анализа. – М., 1977.
6. Керимов Д.А. Общая теория государства и права. Предмет. Структура. Функции. - М., 1977.
7. Козлов В.А. Проблемы предмета и общей методологии права - Л. 1989.
8. Козюбра М.І. Наукознавчі проблеми загальної теорії держави і права.
9. Лазарев В.В. Теория права и государства. - М. 1996.
10. Недбайло П.Е. Введение в общую теорию государства и права. К. 1971.
11. Общая теория государства и права. Академический курс.Т.1., Отв. ред. проф. М.Н. Марченко. Зерцало. – М, 2001.
12. Сурилов А.В. О месте и значении общей теории государства и права в системе юридической науки. // Проблемы правоведения. Вып. 41. 1980.
13. Черноголовкин Н.В. Возникновение и основные этапы развития науки о государстве и праве (лекции). – М., 1966.
14. Методологические проблемы юридической науки. - К. 1990.
15. Полешко А. Методологія правової науки і правозастосовчої практики – належну увагу. - Право України. 1996. № 12.
16. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. К.,1994.
17. Степанов И.М. Диалектика общечеловеческих и классовых ценностей в конституционном процессе. - Сов.госуд. и право. 1990. № 1.
18. Спиридонов Л.И. Теория государства и права. - М. 1996.

19. Халфина П.О. Диалектическое противоречие и право // Совет.госуд. и право. 1988. № 1.
20. Хропанюк В.Н. Теория государства и права. - М. 1996.
21. Чиркин В.Е. Сравнительноегосударствоведение: метод исследования, отрасль науки, учебная дисциплина. Сов.госуд. и право. 1990. № 3.

### Практичне заняття № 2,3 (4 години)

*Форми держави: форми державного правління, державного устрою, політичний режим. Функції держави, державний апарат та механізм держави*

*Мета:* перевірити, поглибити, систематизувати та закріпити знання студентів; оцінити навчальні досягнення студентів.

*Основні поняття і терміни:* Поняття форми держави та її складові елементи. Форми державного правління. Критерії виділення форм державного правління.

Поняття монархії, її основні ознаки, види та загальна характеристика монархій: абсолютна монархія, деспотична монархія, теократична монархія, дуалістична монархія, обмежена монархія, конституційна монархія. Поняття республіки, її основні ознаки, види та загальна характеристика республік. Форма державного правління в Україні згідно з новою Конституцією України. Поняття форми державного устрою. Поняття державного політичного режиму. Поняття та зміст функцій держави. Співвідношення завдань, суті, цілей та соціального призначення держави з її функціями. Загальнолюдські, національні та класові цінності у функціях держави. Критерії класифікації функцій держави

*1. Термінологічна розминка.*

*2. Питання для обговорення:*

1. Поняття форми держави та її основні структурні елементи.
2. Форма державного правління. Поняття монархії і її види. Поняття республіки та її види.
3. Форма державного устрою. Унітарні держави та їх види. Поняття і види автономії. Федерації та їх види. Конфедерація, імперія, співдружність.
4. Поняття та суть державного режиму. Демократичний і антидемократичний державний режим, їх види та особливості.
5. Поняття, ознаки, зміст і значення функції держави. Співвідношення функції держави із сутністю, соціальним призначенням і завданнями держави.
6. Класифікація основних функцій держави.

*3. Самостійна робота студентів*

*3.1. Реферативні повідомлення*

1. Форма держави як сукупність найбільш значущих її ознак. Співвідношення форми держави і її сутності.
2. Роль економічних, політичних, національних та інших факторів у виборі форми держави.
3. Теоретичні аспекти форми держави України (форма державного правління, форма державного устрою, тип державно-політичного режиму) за Конституцією України 1996р.

*Тестові завдання:*

1. Система способів та засобів організації і здійснення державної влади: 1) державне правління; 2) державний устрій; 3) форма держави; 4) державний режим.
2. Назвіть елементи форми держави: 1) державне правління; 2) політична система; 3) державний устрій; 4) апарат держави.
3. Назвіть елементи форми держави: 1) державний режим; 2) політична система; 3) державний устрій; 4) апарат держави.
4. Спосіб формування та функціонування вищих органів державної влади: 1) державне правління; 2) державний устрій; 3) форма держави; 4) державний режим.
5. Як називається форма правління, при якій вища державна влада здійснюється повністю або частково однією особою і передається у спадок: 1) республіка; 2) монархія; 3) демократія; 4) конфедерація.
6. У відповідях під якими номерами правильно вказані ознаки монархії: 1) джерелом влади є народ; 2) спадковий порядок правонаступництва вищої влади; 3) влада здійснюється однією особою; 4) вища влада здійснюється виборним органом.
7. У відповідях під якими номерами правильно вказані ознаки монархії: 1) джерелом влади є народ; 2) глава держави здійснює владу одноособово та безстроково; 3) відсутність політичної та юридичної відповідальності глави держави за результати здійснення влади; 4) вища влада здійснюється виборним органом.
8. Як називається форма державного правління, при якій вища державна влада здійснюється виборним органом, що обирається населенням на певний строк: 1) республіка; 2) монархія; 3) демократія; 4) конфедерація
9. У відповідях під якими номерами правильно вказані ознаки республіки: 1) джерелом влади є народ; 2) глава держави здійснює владу одноособово та безстроково; 3) відсутність політичної та юридичної відповідальності глави держави за результати здійснення влади; 4) вища влада здійснюється виборним органом.

*Рекомендована література:*

1. Ермаков А.П. Теория формы государства в советской юридической науке. М. 1985.
2. Якушик В.М. Разновидности политических режимов. Віче. 1995. – №9.
3. Ковлер А.И. Демократия: основы политико-правовой теории. - М., 1990.
4. Крашенинников Н.А. Цивилизационные подходы к изучению истории государства и права // Методологические проблемы правоведения. М, 1994.
5. Кузьмин Э.Л. Демократия: некоторые вопросы теории, методологии и практики. - М., 1986.
6. Автономія, національно-культурна автономія // Юридична енциклопедія.
7. Лінецький С.В. Метаморфози державного режиму України (політико-правовий аналіз). - К., 2003.
8. Лінецький С.В. Теоретичні підходи до визначення та еволюції української моделі державного режиму // Право України. – 1999. – №7. - С.17-20
9. Лобер В.Л. Демократия от зарождения идеи до современности. - М., 1991.

10. Муромцев Г.И. К вопросу о понятии «политический режим»// Актуальные проблемы государства и права. М., 1974.
11. Матузов Н.И. Малько А.В. Политико-правовые режимы: актуальные аспекты общественной науки и современность //Правоведение.– 1977. №1.
12. Петров В.С. Тип и формы государства.- Ленинград, 1967.
13. Петров В.С. Сущность, содержание и форма государства.- М., 1971
14. Сухонос В.В. Сутність та функції авторитарного державного режиму в умовах переходу до демократії (теоретико-методологічний аналіз): Автореф. дис. канд. юрид. наук. - К., 2000.
15. Тадевосян Э.В. О моделировании в теории федерализма и проблеме асимметричных федераций // Государство и право. 1997. №8.
16. Тихомиров Л.А. Монархическая государственность.- М, 1998.
17. Чиркин В.Е. Государствоведение. М, 1999.
18. Чиркин В.Е. Нетипичные формы правления в современном государстве // Государство и право. 1995. №8.
19. Чиркин В.Е. Модели современного федерализма: сравнительный анализ // Государство и право. 1994. №8-9.
20. Энтин Л.М. Разделение властей. Опыт современных государств. М., 1995.

#### Практичне заняття № 4 (2 години)

*Тема: Виникнення права, як соціально-історичного явища. Поняття та визначення права. Концепції права. Поняття, стадії та види правотворчості.*

*Мета:* перевірити, поглибити, систематизувати та закріпити знання студентів; оцінити навчальні досягнення студентів.

*Основні поняття і терміни:* Виникнення державно-правових норм. Технічні та соціальні норми. Поняття соціальної норми. Види соціальних норм їх суть та загальна характеристика. Причини та філософські засади різних підходів до розуміння суті, визначення та вивчення права. Поняття правотворчості.

*1. Термінологічна розминка.*

*2. Питання для обговорення:*

1. Економічні, соціальні, психологічні та інші передумови виникнення права. Поняття соціальної норми її види.
2. Суть права та його загально-соціальні та соціально-юридичні функції.
3. Поняття та визначення принципів права.
4. Основні концепції права.
5. Поняття правотворчості.
6. Принципи та форми правотворчої діяльності.

### 3. Самостійна робота студентів

#### 3.1. Реферативні повідомлення

1. Характерні особливості права, його відмінність від засобів соціального регулювання у додержавному суспільстві.
2. Закони царя Хаммурапі. Закони Ману. Закони XII таблиць.
3. “Русская правда”.

#### Тестові завдання:

1. Юридична діяльність правотворчих суб'єктів, що спрямована на створення (об'єктивацію), зміну, припинення та систематизацію нормативно-правових приписів: 1) правозастосування; 2) правотворчість; 3) правотлумачення; 4) реалізація права.
2. У відповідях під якими номерами правильно вказані ознаки правотворчості: 1) здійснюється будь-яким суб'єктом; 2) спрямовується на встановлення, зміну чи припинення нормативно-правових приписів; 3) є послідовним процесом, що складається із певних стадій; 4) результати фіксуються в нормах моралі.
3. У відповідях під якими номерами правильно вказані ознаки правотворчості: 1) здійснюється будь-яким суб'єктом; 2) здійснюється правотворчим суб'єктом; 3) результати фіксуються у юридичних зовнішніх формах (виразах); 4) результати фіксуються в нормах моралі.
4. У відповідях під якими номерами правильно вказані ознаки правотворчості: 1) здійснюється будь-яким суб'єктом; 2) є процедурою, що регламентується нормами права; 3) є процедурною діяльністю органів держави чи міждержавної організації; 4) результати фіксуються у нормах моралі.
5. У відповідях під якими номерами правильно вказані принципи правотворчості: 1) авторитарності; 2) гласності; 3) заідеологізованості; 4) законності.
6. У відповідях під якими номерами правильно вказані принципи правотворчості: 1) авторитарності; 2) наукової обґрунтованості; 3) заідеологізованості; 4) демократизму.
7. У відповідях під якими номерами правильно вказані принципи правотворчості: 1) авторитарності; 2) професіоналізму; 3) заідеологізованості; 4) оперативності.
8. У відповідях під якими номерами правильно вказані принципи правотворчості: 1) авторитарності; 2) деференціації правотворчої компетенції; 3) заідеологізованості; 4) компаративності.
9. У відповідях під якими номерами правильно вказані види правотворчості за способом формування нормативно-правових приписів: 1) тлумачення нормативно-правових приписів; 2) створення нормативно-правових приписів; 3) конкретизація нормативно-правових приписів; 4) санкціонування нормативно-правових приписів.

#### Рекомендована література:

- 1) Воппенко Н.Н. Сущность, принципы и функции права. – Волгоград, 1998.
- 2) Загальна теорія держави і права. Навч. пос. За ред. В.В. Копейчикова. – К., 1997, 2003.
- 3) Котюк В.О. Теорія права. – К.: Вентурі, 1996.
- 4) Марчук В.М., Ніколаєва Л.В. Основні поняття та категорії права: Навч. пос. – К.: Істина, 2001.

- 5) Нерсисянц В.С. Общая теория права и государства. – М.: Норма-Инфра-М, 1999.
- 6) Общая теория государства и права. Акад. курс в 3-х томах. Т. 2. Отв. ред. М.Н. Марченко. – М.: Зерцало, 2001.
- 7) Сухонос В.В. Теорія держави і права. Навч. пос. – Суми: Унів. кн., 2005.
- 8) Радько Т.Н., Толстик В.А. Функции права. – Н.Новгород, 1995.
- 9) Теорія держави і права. Акад. курс. Відп. ред. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. – К.: ЮрінкомІнтер, 2006.

Додаткова:

- 10). Бабаев В.К. Презумпции в советском праве. – Горький, 1974.
- 11). Байтин М.И. О принципах и функциях права: новые моменты // Правоведение. – 2000, № 3.
- 12). Колодій А.М. Принципи права України. – К., 1998.
- 13). Неновски Н. Право и ценности. – М., 1987.
- 14). Рабинович П.М. Социалистическое право как ценность. – Львов, 1985.
- 15). Фулей Т.І. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблем їх впровадження в Україні. Автореф. дис. ... к.ю.н. – К., 2003.
- 16). Ульяновська О. Правові фікції та правові презумпції: єдність та відмінність // Право України. – 2005, № 6.

#### Практичне заняття № 5 (2 год.)

*Тема: Норма права поняття, види, структура. Система права та система законодавства.*

*Мета: перевірити, поглибити, систематизувати та закріпити знання студентів; оцінити навчальні досягнення студентів.*

*Основні поняття і терміни:* Поняття, ознаки та визначення норми права. Відмінність норм права від індивідуальних нормативно-правових актів, розпоряджень, наказів. Структура норми права: гіпотеза, диспозиція, санкція. Види гіпотез, диспозицій та санкцій правових норм. Форми викладення правових норм у нормативно-правових актах. Структура статей нормативно-правових актів. Види та класифікація норм права. Реалізація правових норм. Поняття системи права. Структура системи права: принципи права, норми права, правові інститути, галузі права, блоки галузей права.

Система права: об'єкт, предмет, методи. Правове регулювання. Поняття “систематизація законодавства”. Види систематизації законодавства: консолідація, інкорпорація, кодифікація, звід законів.

*1. Термінологічна розминка.*

*2. Питання для обговорення:*

- 1) Поняття, основні ознаки і визначення правових норм.



- 2) Види (класифікація) норм права (за предметом, методом правового регулювання, функціями, змістом, структурою, суб'єктами правотворчості, дієючасі, просторі та колом осіб та інші).
- 3) Структура норм права (гіпотеза, диспозиція, санкція).
- 4) Зміст норм права.
- 5) Поняття і структура системи права, співвідношення її з правовою системою.
- 6) Поняття систематизації законодавства і її види: інкорпорація, консолідація, кодифікація, Звід законів тощо.

### *3. Самостійна робота студентів*

#### *3.1. Реферативні повідомлення*

1. Нормативно-правовий акт як основна форма права.
2. Правовий звичай як джерело права в Україні.
3. Види соціальних норм. Місце норми права у системі соціальних норм.
4. Співвідношення норм міжнародного і національного права.
5. Сучасний стан і загальні тенденції розвитку системи права і законодавства України.

#### *3.2. Завдання для самостійної роботи:*

У відповідях підякими номерами правильно вказані ознаки системи права:

- 1) обумовленість суспільними відносинами;
- 2) наявність первинного елементу норми права;
- 3) наявність індивідуального правового припису.

У відповідях підякими номерами правильно вказані ознаки системи права:

- 1) взаємоузгодженість норм права;
- 2) наявність засобів громадського впливу;
- 3) угруповання норм в інститути права;
- 4) наявність індивідуального правового припису.

У відповідях підякими номерами правильно вказані підсистеми, що утворюють структуру системи права:

- 1) наявність галузевої структури;
- 2) наявність засобів громадського впливу;
- 3) цілісність та стабільність;
- 4) наявність індивідуального правового припису.

У відповідях підякими номерами правильно вказані підсистеми, що утворюють структуру системи права:

1) нормативно-правовий припис;

2) інститут права;

3) моральна норма;

4) галузь права.:

2. Перед наведеними нормативно-правовими приписами вкажіть номер форми викладу норм права, якому вони відповідають

1. Пряма форма викладу	Електронне декларування здійснюється з використанням електронної митної декларації, засвідченої електронним цифровим підписом, та інших електронних документів або їх реквізитів у встановлених законом випадках
2. Відсилочна форма викладу	Місця здійснення митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами, визначаються відповідно до розділу XII цього Кодексу
3. Бланкетна форма викладу	Митне оформлення здійснюється в місцях розташування відповідних підрозділів органів доходів і зборів протягом робочого часу, встановленого для цих органів.

*Рекомендована література:*

- 1) Бурлай Є.В. Нормы права и правоотношения в социалистическом обществе. – К., 1987.
- 2) Дегеть Б.А. Классификация норм советского социалистического права по их структуре. – Саратов, 1977.
- 3) Кудрявцев Ю.В. Нормы права как социальная информация. – М., 1981.
- 4) Котюк В.О. Теорія права. – К.: Вентурі, 1996.
- 5) Недбайло П.Е. Советские социалистические правовые нормы. – Львов, 1959.
- 6) Нормы советского права. Проблемы теории / Под ред. М.И. Байтина, В.К. Бабаева. – Саратов, 1987.
- 7) Теорія держави і права. Акад. курс. Відп. ред. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. – К.: ЮрінкомІнтер, 2006.

Додаткова:

8) Рыбушкин Н.Н. Запрещающие нормы в советском праве. – Казань, 1990.

9) Сенякин И.Н. Специальные нормы советского права. – Саратов, 1987.

Учение о правовых нормах (Общетеоретические и цив. аспекты). – Библ. Пособие. – Красноярск, 1985.

10) Чернобель Г.Т. Структура норм права и механизм их действия (логические аспекты) // Правоведение. – 1983, № 6.

### Практичне заняття № 6 (2 год.)

*Тема: Поняття, види, структура та зміст правовідносин*

*Мета:* перевірити, поглибити, систематизувати та закріпити знання студентів; оцінити навчальні досягнення студентів.

*Основні поняття і терміни:* Поняття правовідносин, як категорії права. Ознаки та визначення правовідносин. Структура правовідносин: суб'єкт, об'єкт та зміст. Суб'єкти правовідносин: фізичні та юридичні особи. Об'єкти правовідносин: поняття, види та характеристика. Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин. Юридичні факти: поняття, особливості та класифікація. Фактичний склад правовідносин.

*1. Термінологічна розминка.*

*2. Питання для обговорення:*

- 1) Поняття, основні ознаки і визначення правовідносин.
- 2) Види (класифікація) правовідносин за різними критеріями.
- 3) Структура правовідносин:
- 4) Підстави виникнення, зміни і припинення правовідносин.
- 5) Поняття і види юридичних фактів.

*3. Самостійна робота студентів*

*3.1. Реферативні повідомлення*

1. Поняття деліктоздатності.
2. Призначення юридичних фактів в правових відносинах.
3. Презумпції як різновид юридичних фактів.

*3.2. Завдання для самостійної роботи:*

У відповідях під якими номерами правильно вказані юридичні передумови виникнення правовідносин:

- 1) встановлення спеціально уповноваженим суб'єктом;
- 2) правосуб'єктність;
- 3) врегульовується актом застосування права;

4) юридичний факт.

У відповідях під якими номерами правильно вказані юридичні передумови виникнення правовідносин:

1) встановлення спеціально уповноваженим суб'єктом;

2) передбаченість нормою права;

3) врегульовується актом застосування права;

4) юридичний факт.

*Рекомендована література*

1) Бурлай Є.В. Нормы права и правоотношения в социалистическом обществе.- К. 1987.

2) Варламова Н.В. Правоотношения: философский и юридический подходы // Правоведение. 1991 №4.

3) Загальна теорія держави і права. За ред. В.В. Копейчикова. – К. Юрінком. 1997.

4) Кравчук М.В. Теорія держави і права. Опорні конспекти. – К. Атіка. 2003.

5) Котюк В.О. Теорія права. Курс лекцій. – К. Вентурі. 1996

6) Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства. Учебник. – М. Норма – Инфра. М. 1999.

7) Марчук В.М., Николаєва Л.В. Нариси з теорії права. Навчальний посібник. – К. Істина. 2004.

8) Никищенко Л.И. Теория государства и права. – Херсон. ХЭПИ. 1999

9) Теорія держави і права. Академічний курс. Відп. ред. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. – К. Юрінком-Інтер. 2006.

10).Гревцов Ю.И. Правовые отношения и осуществление права. – Л. ЛГУ. 1987.

11).Дудин А.П. Диалектика правоотношений. – Саратов. 1983.

12).Дудин А.П. Объект правоотношений. – Саратов. 1980.

13).Исаков В.П. Юридические факты в советском праве. - М. 1984.

14).Протасов В.Н. Правоотношение как система. – М. 1987.

15).Проблемы теории правоотношений. – Л. ЛГУ. 1989.

16).Рейнер В.К. Общее мнение о правоотношении. – М. 1987.

17).Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении. – М. Юр. лит. 1974.

18).Общая теория государства и права. Академичний курс. т. 2. Отв. ред. М.Н. Марченко. – М. Зерцало. 2001.

#### Практичне заняття № 7 (2 години)

*Тема: Форми реалізації права. Правомірна поведінка, поняття, види та характеристика. Поняття і види правопорушень та юридичної відповідальності.*

*Мета:* перевірити, поглибити, систематизувати та закріпити знання студентів; оцінити навчальні досягнення студентів.

*Основні поняття і терміни:* Поняття реалізації норм права. Форми реалізації права: дотримання, виконання, використання та застосування. Суб'єкти реалізації норм права. Поняття правомірної поведінки особи. Види правомірної поведінки особи: маргінальна, конформістська, звичаєва, стереотипна та соціально-активна. Поняття, ознаки та визначення юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності. Підстави юридичної відповідальності: склад правопорушення, суб'єкт, об'єкт, наявність законодавства.

*1. Термінологічна розминка.*

*2. Питання для обговорення:*

1. Поняття, значення і форми реалізації права.
2. Поняття і підстави застосування правових норм. Основні стадії застосування правових норм.
3. Поняття і види правозастосувальних актів.
4. Аналогія права і аналогія закону. Юридичні колізії і способи їх вирішення.
5. Поняття і види правомірної поведінки.
6. Поняття, основні ознаки і визначення юридичної відповідальності.
7. Підстави, цілі, функції і принципи юридичної відповідальності.

*3. Самостійна робота студентів*

*3.1. Реферативні повідомлення*

1. Прогалини в законодавстві і шляхи їх подолання.
2. Основні вимоги застосування правових норм.
3. Соціальна природа і причини правопорушень та шляхи їх усунення.

*3.2. Завдання для самостійної роботи:*

Перед наведеними положеннями зазначте номер виду правомірної поведінки, якому вони відповідають:

1. Принципова	поведінка, що зумовлена впливом соціального оточення, в якому суб'єкти поведуться правомірно
2. Маргінальна	поведінка, що зумовлена усвідомленням цінності права та внутрішнім переконанням суб'єкта у необхідності правомірної поведінки
3. Конформістська	поведінка, що зумовлена страхом перед державним примусом (здійснюється під загрозою юридичної відповідальності)

Перед наведеними положеннями зазначте номер виду об'єкта правопорушення, якому вони відповідають:

1. Загальний	об'єкт правопорушення, яке охоплює конкретне суспільне відношення, що охороняється правом
2. Родовий	об'єкт правопорушення, що охоплює всю сукупність суспільних відносин, що охороняється правом
3. Безпосередній	об'єкт правопорушення, що охоплює певний вид однорідних суспільних відносин, що охороняється правом

*Рекомендована література.*

Основна:

1. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность. – М., 1976.
2. Базылев Б.Т. Юридическая ответственность: теоретические вопросы. – Красноярск, 1985.
3. Базылев Б.Т. Сущность позитивной юридической ответственности. // Правоведение. – 1979. – №4
4. Кудрявцев В.Н. Причины правонарушений. – М., 1986.
5. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Хома Н.М. Загальна теорія держави і права. Підр. – Л.: Науковий світ, 2005.
6. Малейн Н.С. Правонарушение: понятие, причины, ответственность. – М., 1985.
7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. – Х.: Консум, 2001.
8. Теорія держави і права. / Відп. ред. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. – К.: ЮрінкомІнтер, 2006.

Додаткова література.

9. Білозьоров Є. Юридична відповідальність як передумова правомірної поведінки особи: теоретичні аспекти // Право України. – 2006, № 1.
10. Баранов В.М. Теория юридической ответственности. – Н. Новгород, 1998.
11. Денисов Ю.А. Общая теория правонарушения и ответственность. – Л., 1983.
12. Кейт О.Э. Санкции и ответственность по советскому праву: теоретические проблемы. – М., 1986.
13. Котюк В.О. Теорія права. Курс лекцій. – К.: Вентурі, 1996.
14. Проблемы теории правонарушений. – Воронеж, 1990.

## **6. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

**(для спеціальності: «Міжнародна інформація»)**

Назва теми	Кількість годин, відведених на:			
	лекції	семі- нари	самостійну роботу	індивід. роботу

1	2	3	4	5
<b>Змістовий модуль 1. Основи теорії держави</b>				
<b>Тема 1.</b> Загальна характеристика теорії держави і права	2	2	2	2
<b>Тема 2.</b> Походження держави, поняття, суть, соціальне призначення і типи держави	2		2	2
<b>Тема 3.</b> Форми держави: форми державного правління, державного устрою, політичний режим	2	4	2	2
<b>Тема 4.</b> Функції держави, державний апарат та механізм держави	2		2	2
<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
<b>Змістовий модуль 2. Основи теорії права</b>				
<b>Тема 5.</b> Виникнення права, як соціально-історичного явища. Поняття та визначення права. Концепції права. Поняття, стадії та види правотворчості.	2	2	2	2
<b>Тема 6.</b> Норма права поняття, види, структура.	4	2	2	2
<b>Тема 7.</b> Система права та система законодавства.	2		2	2
<b>Тема 8.</b> Поняття, види, структура та зміст правовідносин	2	2	4	2
<b>Тема 9.</b> Форми реалізації права. Правомірна поведінка, поняття, види та характеристика. Поняття і види правопорушень та юридичної відповідальності	2	2		
<b>Разом</b>	<b>20</b>	<b>14</b>	<b>20</b>	<b>18</b>

## 7. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Обов'язкові види і форми самостійної роботи студентів

Студенти мають регулярно опрацьовувати теоретичні питання, передбачені робочою програмою. Для ґрунтовного засвоєння матеріалу дисципліни необхідним елементом є його самостійне опанування студентами, зокрема, й додаткових теоретичних питань, які не розглядаються на лекціях.

Форми самостійної роботи (за зразком)

1. Огляд основної та додаткової літератури.

Конспект

2. Підготовка реферату.

Текст і презентація реферату (до двох сторінок)

3. Підготовка до поточного підсумкового оцінювання.

Відповіді у зошиті

4. Самостійний розгляд завдань.

Конспект

### ***Змістовий модуль 1. Основи теорії держави***

1. Предмет загальної теорії держави і права, її співвідношення з іншими суспільними науками.
2. Методи (методологія) пізнання держави і права.
3. Місце теорії держави і права в системі юридичних наук.
4. Наукові концепції про походження держави і права.
5. Суспільна влада і соціальні норми первісного ладу.
6. Загальні закономірності, різноманітність форм виникнення держави і права.
7. Ознаки держави, які відрізняють її від суспільної влади первісного ладу.
8. Ознаки права, які відрізняють його від суспільної влади первісного ладу.
9. Поняття держави.
10. Громадянське суспільство і держава.
11. Функції держави.
12. Правові форми діяльності, їх різноманітність..
13. Місце держави в політичній системі. Ознаки, які відрізняють держави від інших суспільних утворень.
14. Поняття державного суверенітету і його основні риси.
15. Поняття і структура форми держави.
16. Види державних форм правління.
17. Форма державного устрою.
18. Політичний режим держави і його різновидності.
19. Держава соціально-демократичної орієнтації: поняття, сутність, функції.

### ***Змістовий модуль 2. Основи теорії права***

23. Поняття і ознаки права.
24. Поняття права в об'єктивному і суб'єктивному значеннях.
25. Види основних прав, свобод і обов'язків людини.



26. Функції права.
27. Принципи права: поняття, різновидності та їх роль у правовому регулюванні суспільних відносин.
28. Поняття форм (джерел) права.
29. Поняття правової системи суспільства.
30. Основні правові системи сучасності.
31. Право, політика, їх взаємозв'язок та взаємодія.
32. Механізм держави: поняття і структура.
33. Система державних органів України.
34. Основи концепції правової держави: історія та сучасність.
35. Поняття правової держави та її основні ознаки.
36. Принцип розподілу влад.
37. Поняття та основні риси правового статусу особи в правовій державі.
38. Основні форми та інститути демократії в Україні.
39. Референдум: поняття, види, юридична природа.
40. Поняття та види соціальних норм. Співвідношення правових і технічних норм.
41. Право та мораль, їх взаємодія в процесі правотворчості та правореалізації.
42. Поняття та загальні ознаки норм права.
43. Структура норм права.
44. Класифікація норм права. Загальна характеристика їх основних видів.
45. Регулятивні та правоохоронні норми, їх різновидності.
46. Види норм правового припису.
47. Спеціалізовані (нетипічні) нормативні приписи: природа, особливості та їх місце в системі права.
48. Норми матеріального та процесуального права.
49. Співвідношення норми права та статті нормативно-правового акту.
50. Система права: поняття та специфічні ознаки. Формування системи права України.
51. Поняття предмета та метода правового регулювання.
52. Система законодавства України: поняття та структура.
53. Поняття правотворчості та її співвідношення з процесом правотворення.
54. Функції та принципи правотворчості.
55. Види правотворчості.
56. Основні стадії правотворчості.

57. Поняття та форми систематизації нормативно-правового матеріалу.
58. Поняття нормативно-правового акту та його відмінність від актів застосування права.
59. Поняття закону та його основні ознаки.
60. Конституція України, її основні риси та місце в правовій системі.
61. Види законів та підзаконних нормативних актів.
62. Нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування.
63. Дія нормативно-правових актів у часі, зворотна сила закону.
64. Дія нормативно-правових актів у просторі.
65. Дія нормативно-правових актів за колом осіб.
66. Поняття застосування юридичних норм.
67. Акти застосування норм права, їх види.
68. Прогалини у праві. Аналогія закону і аналогія права.
69. Поняття тлумачення норм права: його основні види.
70. Способи та види тлумачення норм права.
71. Поняття та види правових відносин.
72. Склад та зміст правових відносин.
73. Суб'єкти правовідносин. Поняття правосуб'єктності.
74. Громадяни як суб'єкти правових відносин.
75. Державні органи, організації, суспільні утворення як суб'єкти правових відносин. Поняття юридичної особи.
76. Поняття та види об'єктів правових відносин.
77. Юридичні факти: поняття і класифікація.
78. Поняття правомірної поведінки та її види.
79. Поняття та основні ознаки правопорушення, його різновиди.
80. Поняття та основні ознаки юридичної відповідальності, її види згідно законодавства України.
81. Склад правопорушення та підстави юридичної відповідальності стосовно до законодавства України.
82. Причини правопорушень у сучасному суспільстві, шляхи та способи їх усунення.
83. Поняття законності як політико-правового явища.
84. Поняття правопорядку, його співвідношення з суспільним порядком і законністю.
85. Поняття та види правосвідомості.
86. Правова культура: поняття, структура, становлення та розвиток.

87. Правовий нігілізм: витоки, перспективи усунення їх в Україні.
88. Поняття механізму правового регулювання, його стадії та основні елементи.

## **8. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА**

Згідно з навчальними планами та урахуванням положень Болонської декларації, для студентів передбачено ІНДЗ з дисципліни «Основи права».

Мета ІНДЗ – сформувати у студентів навички самостійної роботи над першоджерелами та літературою, вміння вибирати, систематизувати і творчо осмислювати матеріал, знаходити у ньому головне, формулювати та логічно викладати свої думки. Виконання ІНДЗ сприяє поглибленому вивченню предмета студентами і є однією з важливих форм перевірки їх знань.

Студентові надається право вибору теми (завдання) ІНДЗ.

Керівник роботи:

- допомагає студентові скласти план роботи та підібрати потрібну літературу, законодавчі документи, довідкові матеріали та ін.;
- проводить систематичні консультації.

Написання роботи. Згідно з планом, у тексті треба послідовно розкрити основні питання теми.

Зміст першоджерел (нормативних актів, документів тощо) можна коротко цитувати або викладати його своїми словами у тій їх частині, яка безпосередньо стосується теми роботи.

Студент під час написання роботи, повинен висловлювати власне ставлення до описуваних подій і тих поглядів про них, які подані у рекомендованій літературі. А це значить, що слід уникати поверхового викладу, загальних фраз, дослівного переписування тексту із джерел і літератури. Дослівне переписування навчальної літератури спричинить незадовільну оцінку письмової роботи.

Виклад матеріалу повинен бути чітким, конкретним, охоплювати тільки ті питання, що стосуються теми, органічно з нею пов'язані.

Загальноісторичні, загальнополітичні питання слід викладати стисло, основна увага повинна бути приділена державно-правовим проблемам.

У «Висновках» до роботи студент має дати відповіді на поставлені завдання.

Оформлення роботи. Робота повинна бути надрукована 14 кеглем через 1,5 інтервали. Назви її розділів, параграфів повинні точно відповідати складеному плану.

Титульна сторінка роботи оформляють за єдиним встановленим зразком.

У кінці роботи слід подати список використаних джерел та літератури: вказати використані пам'ятки права, тексти нормативно-правових актів тощо, після цього додати перелік всієї іншої літератури в алфавітному порядку, вказавши прізвища та ініціали авторів, точну і повну назву роботи, місце та рік її видання, кількість сторінок.

*Тематика ІНДЗ*

1. Проблема походження держави і права.
2. Правова держава: історія формування та шляхи її побудови в Україні.

3. Державний механізм України.
4. Співвідношення економіки, політики та права.
5. Проблема праворозуміння.
6. Право та мораль: співвідношення.
7. Норма права: поняття, особливості, структура.
8. Система нормативно-правових актів України.
9. Правотворення та правотворчість.
10. Форми реалізації права.
11. Застосування норм права як особлива форма їх реалізації.
12. Правовідносини.
13. Механізм правового регулювання.
14. Законність, правопорядок та державна дисципліна.
15. Правомірна поведінка: поняття, склад, суб'єктивна сторона.
16. Правопорушення та юридична відповідальність.
17. Правосвідомість та правова культура.
18. Основні правові системи сучасності.
19. Система права та система законодавства в Україні.
20. Форми правління в різних типах держав.
21. Сучасні теорії про державу.
22. Громадянин як особа державно-організованого суспільства.
23. Основні правові системи минулого та сучасного.

## **9. МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ НАВЧАННЯ**

При вивченні даної дисципліни використовуються наступні методи навчання:

Метод ілюстрування — оснащення ілюстраціями статичної (нерухомої) наочності, плакатів, малюнків, картин, карт, схем та ін.

Метод демонстрування — показ різноманітних наочних об'єктів — реальних предметів (безпосередня наочність) та їх зображень (опосередкована наочність).

Вправи — цілеспрямоване, багаторазове повторення студентами певних дій та операцій (розумових, практичних) для формування навичок і вмінь.

Засоби навчання, що використовуватимуться при вивченні дисципліни:

*Таблиці* — найпоширеніший, традиційний вид друкованих засобів, що належать до зорової наочності. Вони забезпечують довготривале, не обмежене у часі експонування мовного матеріалу, дуже прості у використанні.

Таблиця передбачає не просто показ матеріалу, але й його групування, систематизацію. Дидактична функція демонстраційних таблиць полягає в тому, що вони дають учням орієнтири для застосування правил. Їх найчастіше використовують при вивченні складних тем.

*Демонстраційні картки* подають матеріал частинами, відображають одне й те саме явище багаторазово, полегшуючи запам'ятовування конкретного матеріалу.

## **10. ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ:** екзамен.

### **ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ**

1. Держава і право як об'єкт вивчення юридичною наукою та іншими гуманітарними науками.
2. Загальна теорія держави і права як наука та її предмет. Різні доктринальні підходи до предмету загальної теорії держави і права.
3. Основні завдання і функції загальної теорії держави і права як науки.
4. Характеристика соціальної влади і соціальних регуляторів в родовому суспільстві.
5. Основні причини і закономірності розпаду родового суспільства.
6. Основні теорії походження держави (теологічна, договірна, патріархальна, завоювання, марксистська, матеріалістична, патримоніальна, космічна та ін.).
7. Особливості виникнення сучасних держав.
8. Проблема визначення держави: основні підходи.
9. Сутність держави і її соціальне призначення.
10. Типологія держав: формаційний і цивілізаційний підходи до типології держав.
11. Поняття форми держави і її основні структурні елементи.
12. Поняття і види форм державного правління.
13. Поняття монархія і її види.
14. Республіка і її види. Характеристика республік: парламентська, президентська, змішана. Республіка Рад, народно-демократична республіка, тощо.
15. Поняття та особливості парламентської республіки.
16. Поняття та особливості президентської республіки.
17. Порівняльна характеристика парламентської та президентської республік.
18. Характеристика змішаної республіки: парламентсько-президентської та президентсько-парламентської.
19. Форма державного устрою. Унітарні держави: та їх види.
20. Поняття і види автономії.
21. Поняття, види та особливості федерації.
22. Поняття і види державно-політичного режиму.
23. Демократичний державний режим, його види та особливості.

24. Антидемократичний державний режим. Види і загальна характеристика.
25. Авторитарний режим та його ознаки.
26. Поняття і суть тоталітарного режиму.
27. Поняття, ознаки, зміст і значення функцій держави.
28. Класифікація основних функцій держави.
29. Методи і форми здійснення функцій держави.
30. Внутрішні функції різних типів держав: порівняльно-історичний аналіз.
31. Зовнішні функції різних типів держав: порівняльно-історичний аналіз.
32. Апарат держави як основа механізму держави: поняття, ознаки, структура, призначення.
33. Органи державної влади: поняття, характерні ознаки, класифікація.
34. Система органів державної влади в Україні.
35. Органи законодавчої влади в Україні.
36. Президент України – глава держави.
37. Органи виконавчої влади в Україні.
38. Судова влада в Україні. Конституційний Суд України. Верховний суд України. Вищий господарський суд України.
39. Принципи поділу державної влади, механізм стримувань і противаг.
40. Місцеве самоврядування: поняття, ознаки, структура, призначення. Місцеве самоврядування в Україні.
41. Громадянське суспільство: поняття, ознаки і структура. Необхідність формування громадянського суспільства.
42. Правовий статус особи, людини і громадянина.
43. Права людини як правова основа громадянського суспільства.
44. Класифікація прав людини. Покоління прав людини.
45. Еволюція ідеї правової держави.
46. Правова держава: поняття, суть і ознаки.
47. Політична система суспільства: поняття, структура, ознаки, функції, призначення.
48. Роль і місце державної влади у політичній системі суспільства і держави.
49. Система правоохоронних органів в Україні.
50. Економічні, соціальні, психологічні та інші передумови виникнення права.
51. Співвідношення держави і права.
52. Види тлумачення правових норм.
53. Норми права і норми моралі: співвідношення.

54. Місце і роль права в системі соціального регулювання суспільних відносин.
55. Поняття і основні риси правового регулювання суспільних відносин.
56. Механізм правового регулювання: поняття, елементи, їх характеристика.
57. Суть і функції права.
58. Поняття і класифікація принципів права.
59. Поняття форми і джерела права.
60. Види і загальна характеристика форм права.
61. Нормативно правовий акт як джерело права: поняття та особливості.
62. Правовий звичай як джерело права: поняття та особливості.
63. Судовий прецедент як джерело права: поняття та особливості.
64. Нормативний договір як джерело права: поняття та особливості.
65. Правотворчість: поняття та види.
66. Законотворчість: поняття, основні риси і стадії.
67. Дія нормативно-правових актів в часі, просторі та за колом осіб.
68. Поняття, характерні риси і визначення норми права.
69. Види правових норм.
70. Структура правових норм.
71. Гіпотеза правової норми: поняття і види.
72. Диспозиція правової норми: поняття і види.
73. Санкція правової норми: поняття і види.
74. Правова система: поняття, структура, співвідношення з іншими правовими явищами.
75. Класифікація права на галузі права і правові інститути.
76. Основні галузі права і їх коротка характеристика.
77. Поняття законодавства і його співвідношення з системою права.
78. Систематизація законодавства: поняття і види.
79. Кодифікація законодавства: поняття і види.
80. Інкорпорація законодавства: поняття і види.
81. Поняття, основні ознаки і визначення правовідносин.
82. Види правовідносин.
83. Структура правовідносин: суб'єкти, об'єкти і зміст.
84. Поняття юридичної особи і її правосуб'єктність.
85. Суб'єкти правовідносин. Поняття правосуб'єктності: правоздатність і дієздатність.

86. Зміст правовідносин і об'єктів правовідносин.
87. Законотворчість: поняття, основні риси і стадії.
88. Поняття, структура і функції суспільної правосвідомості.
89. Поняття, структура і функції правосвідомості особи.
90. Поняття структура, функції та види правової культури.
91. Поняття правопорядку і його співвідношення із законністю.
92. Поняття і види правомірної поведінки особи.
93. Поняття і види правопорушень.
94. Поняття і види юридичної відповідальності.
95. Підстави, цілі і принципи юридичної відповідальності.
96. Значення, поняття і форми реалізації права.
97. Поняття і ознаки застосування правових норм.
98. Підстави і суб'єкти застосування правових норм.
99. Основні стадії застосування правових норм.
100. Поняття і види правозастосувальних актів.

## 11. МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Педагогічний контроль розглядається як основна ланка, що забезпечує неперервність процесу виховання, освіти та професійної підготовки і має чотири пріоритетні функції: діагностичну, навчальну, організаційну та виховну. Засоби діагностики визначають рівень досягнення запланованих навчальних результатів, повинні мати прозорі критерії оцінювання, забезпечувати об'єктивний поточний та підсумковий контроль.

Для навчальної дисципліни «Основи права» засобами діагностики знань (успішності навчання) виступають: проведення попереднього, поточного і підсумкового контролю знань студентів. Оцінювання знань студентів на основі даних поточного контролю знань відбувається за допомогою контролю активності роботи студента під час вивчення програмного матеріалу дисципліни, включаючи відповіді на семінарських заняттях, підготовка доповідей, повідомлень та аналітичних матеріалів тощо.

## 12. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
		оцінка
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B



75–81		C
67–74	Задовільно	D
60–66		E
1–59	Незадовільно (з можливістю повторного складання)	FX
		F

### Форми та методи поточного та підсумкового оцінювання

Методи діагностики успішності навчання: усне опитування на практичних заняттях, контрольні та самостійні роботи, реферати, екзамен(усний).

Засоби діагностики успішності навчання: усне та письмове опитування студентів, виконання контрольних та самостійних робіт.

4. Вимоги до підготовки індивідуальних науково-дослідних завдань (ІНДЗ) та їх оцінювання:

Форма звітності: друкований реферат (наукове дослідження) обсягом до 10 сторінок.

Термін виконання: до 10 грудня.

Оцінювання ІНДЗ здійснюється за такими критеріями (максимальна оцінка 12 балів):

- 1) повнота висвітлення проблеми в роботі;
- 2) відповідність темі, обґрунтованість та чіткість висновків;
- 3) обсяг роботи;
- 4) кількість використаної наукової, юридичної літератури та нормативно-правових актів;
- 5) обсяг знань студента з певної проблеми;
- 6) якість виступу студента з доповіддю.

### Розподіл балів за модулями

Поточне оцінювання М-І	ЗМ 1				ЗМ 2				ІНДЗ	Загальна кількість балів	Сума
	12				15						
	3	3	3	3	3	3	3	3			
	ПЗ-1	ПЗ-2	ПЗ-3	ПЗ-4	ПЗ-5	ПЗ-6	ПЗ-7	ПЗ-8			
	В.-1	В.-1	В.-1	В.-1	В.-1	В.-1	В.-1	В.-1			
	Т.-1	Т.-1	Т.-1	Т.-1	Т.-1	Т.-1	Т.-1	Т.-1			
	С. р.-1	С. р.-1	С. р.-1	С. р.-1	С. р.-1	С. р.-1	С. р.-1	С. р.-1			

<b>Підсум- ковий контро ль</b>  <b>М–II</b>	Іспит (комп'ютерне тестування)	60	
---	--------------------------------	----	--

### 13. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Конституція України. К.2001.
2. Конституція України. Науково-практичний коментар. К.1996.
3. Указ президента України “Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набуття ними чинності” від 10 червня 1997.
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про застосування конституції України, про здійснення правосуддя” від 1 листопада 1996. № 9.
5. Державно-правова реформа в Україні. Матеріали науково-практичної конференції. К.1997.
6. Алексеев С.С. Теория права. М.БЖ. вип. 2 1995.
7. Лившиц Р.З. Современная теория права. М.1992.
8. Зайчук О.В. Правовая система США. К.1992.
9. Венгеров А.Б. Теория государства и права. М. 1994.
10. Матузов Н.И. Малько А.В. Теория государства и права. Курс лекций. М. Юрист.1997.
11. Теория государства и права. Под. ред. В.В. Лазарева М. 1996.
12. Теория государства и права. Под. ред. М.Н. Марченко. М. МГУ. 1997, 98 в двух томах.
13. Венгеров А.Б. Теория государства и права. М. 1994.
14. Матузов Н.И. Малько А.В. Теория государства и права. Курс лекций. М. Юрист.1997.
15. Котюк В.О. Теорія права. Курс лекцій. К. Вентурі. 1996.
16. Спиридонов Л.И. Теория государства и права. М. 1996.
17. Загальна теорія держави і права. Під ред. В.В. Копейчикова. К. 1997.
18. Основи загальної теорії права та держави. Навч. пос. П.М. Рабинович. К.1994.
19. Основи загальної теорії права та держави. Навч. пос. П.М. Рабинович. К. 2001.
20. Право України. Журнал. 1991 – 2001.
21. Теория государства и права. Под. ред. В.В. Лазарева М. 1996.
22. Теория государства и права. Под. ред. М.Н. Марченко. М. МГУ. 1997, 98 в двух томах.
23. Теория государства и права. Под. ред. А.И. Королева. Л. 1987.

24. Общаятеория права. Под. ред. П.С. Пиголкина. М. МГТУ. 1996.
25. Сурилов А.В. Теориягосударства и права. К.О. 1989.
26. Теориягосударства и права. Отв. ред. А.И. Королев. 1987.
27. Скакун О.Ф. Теориягосударства и права. Х. 2000.
28. Основыгосударства и права. Под ред. В.В. Комарова. Х. 1999.

Додаткова література:

1. Колодій А.М. , Копейчиков В.В., Лисенков С.Л., Пастухов В.П.,Тихомиров О.Д., Сумін В.О., Теорія держави і права. Навч. посібник. К. 1995.
2. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Бородянка. 1993.
3. Тилле А.А., Швеков Г.В. Сравнительный метод в юридическихдисциплинах. Изд. 2. М. 1978.
4. Явич Л.С. Общаятеория права. Л. 1976.
5. Иванов А. Консультации по основам государства и права. Учебн. пос. М. 1994
6. Лившиц Р.З. Теория права. М. 1994.
7. Михайлов П. Е. Проблемы права. Новыеидеи в правоведении. Спб. 1915.
8. Виноградов П.Г. Очерки по теории права. М. 1915.
9. Лазарев В.В. Теориягосударства и права. Академия МВД РФ. М. 1992.
10. Общаятеориягосударства и права. Учебник под. ред. В.В. Лазарева. М. 1994.
11. Хропанюк В.Н. Теориягосударства и права. М. 1993.
12. Теориягомударства и права. М. БЕК. 1995.
13. Государство и право (журнал) 1993 № 6 с. 60 – 68.
14. Государство и право (журнал) 1993 № 7 с. 21 - 30.
15. Государство и право (журнал) 1993 № 7 с. 12 – 20.
16. Четверин В.А. Демократическоеконституционноегосударство: введение в теорию. М. 1994.
17. Витрук Н.В. Общаятеория права. Н.Новгород 1993.
18. Бабаев В.К. Общаятеория права. Н.Новгород 1993.
19. Пошуканис Е.Б. Избранныепроизведения по общейтеории права и государства. М. 1980.
20. Коркунов М.М. Лекции по общейтеории права. СПб. 1914..
21. Алексеев С.С., Дюрягин И.Я. Проблемытеориигосударства и права. М. 1987.
22. Сурилов А.В. Основи загальної теорії держави і права. Одеса 1995.
23. Вопленко Н.Н. Общаятеория права. Н.Новгород 1993.
24. Комаров С.А. Общаятеориягосударства и права. М. 2000..

25. Витрук Н.В. Право и власть. М. 1990.